

مقایسه مهارت های اجتماعی دانش آموزان دارای اختلال یادگیری و دانش آموزان بهنجار شهرستان فلاورجان در سال تحصیلی ۱۳۹۳-۱۳۹۴

لیلا کلیایی^۱، میرمحمد میرنسب^۲، منصوره بهرامی^۳

^۱ دانشجوی دکتری روان شناسی تربیتی دانشگاه تبریز

^۲ استاد گروه علوم تربیتی دانشگاه تبریز

^۳ دانشجوی دکتری روان شناسی تربیتی دانشگاه تبریز

چکیده

هدف از پژوهش حاضر، مقایسه مهارت های اجتماعی دانش آموزان دارای اختلال یادگیری (LD) با دانش آموزان بهنجار در شهرستان فلاورجان بود. روش پژوهش از نوع همبستگی و کاربردی است. جامعه آماری شامل کلیه دانش آموزان پایه چهارم ابتدایی شهرستان فلاورجان در سال تحصیلی ۱۳۹۳-۱۳۹۴ می باشد. نمونه آماری مشتمل بر ۵۶ دانش آموزان است. برای بدست آوردن نمونه موردنظر با استفاده از نمونه گیری در دسترس ۲۸ دانش آموز دختر و پسر مبتلا به اختلالات یادگیری که در مراکز اختلالات یادگیری شهرستان فلاورجان مورد تشخیص قرار گرفته بودند انتخاب شدند و برای انتخاب گروه مقایسه با روش نمونه گیری تصادفی چند مرحله ای ۲۸ دانش آموز دختر و پسر انتخاب شدند و از نظر خصوصیات همچون سن، طبقه اقتصادی-اجتماعی همتا گردیدند. آزمودنی ها به وسیله مقیاس مهارت های اجتماعی ماتسون (۱۹۸۳) مورد سنجش قرار گرفتند. در این تحقیق، ضریب پایایی ۰/۸۳ برای این مقیاس بدست آمد. داده های جمع آوری شده با بهره گیری از نرم افزار SPSS21 و با استفاده از آزمون تی مستقل مورد بررسی قرار گرفتند. تجزیه و تحلیل یافته ها نشان داد که در مهارت های اجتماعی کلی بین دانش آموزان دارای ناتوانی یادگیری و بهنجار تفاوت معنی داری وجود دارد ($P=0.02$). این تفاوت در مؤلفه های تکانشی بودن، رفتار غیر اجتماعی و مهارت های اجتماعی بین دانش آموزان LD و بهنجار معنی دار است ($P=0.000$). در حالی که در مؤلفه های اطمینان زیاد به خود و حسادت یا گوشه گیری بین دو گروه تفاوت معنی داری وجود ندارد. همچنین، تفاوت میان دانش آموزان دختر و پسر دارای ناتوانی یادگیری از نظر مهارت اجتماعی کلی معنی دار نیست ($P=0.78$).

واژه های کلیدی: اختلال یادگیری، مهارت اجتماعی، دانش آموزان بهنجار.

۱- مقدمه

دانش آموزان در مدارس عادی به دلیل برخورداری از ظاهر بدون مشخصه‌ی معلولیتی به یک نگاه و روش مورد آموزش و پرورش قرار می‌گیرند، دسته‌ای از این دانش آموزان بنا به دلایلی (ارثی، محیطی، عاطفی و ...) دچار ناتوانی در یک حوزه (نوشتن، خواندن، ریاضی یا زبان شفاهی) هستند. این دانش آموزان با آنکه هیچ گونه مشکل هوشی یا علامت ظاهری ندارند، به دلیل عدم شناسایی مشکلاتشان بیشترین فشار را از پیرامونشان (مدرسه، خانواده، اقوام و بعضاً آشنایان) دریافت می‌کنند و ممکن است عدم مداخله‌ی تشخیصی، درمانی و توان بخشی به ترک تحصیل آنها منجر شود (چندلر^۱، ۱۳۸۷). عبارتی، این کودکان که در ابتدا اطمینان کافی به پیشرفت تحصیلی خود دارند، به تدریج در می‌یابند که سایر کودکان وضع درسی بهتری از آنان دارند و با گذشت چند ماهی از سال اول تحصیلی در دبستان کم کم خود را متفاوت از دیگران می‌بینند و چه بسا احساس خودکم بینی به آنها دست می‌دهد و اندک اندک اضطراب و بی اعتمادی در این کودکان ایجاد می‌شود و مشکلات را کاملاً درونی و گاه به کلی درمان ناپذیر می‌کند (والاس و مک لافلین^۲، ۱۳۷۶). این گروه از کودکان امروزه تحت عنوان ناتوان ویژه در یادگیری معرفی شده‌اند. افراد ناتوان در یادگیری با گونه‌هایی از مشکلات یادگیری روبه‌رو هستند. معمولترین مشکلات یادگیری در این دانش آموزان عبارت‌اند از: مشکل در اکتساب گفتار و زبان شفاهی، خواندن، ریاضیات، نوشتن، مهارت‌های حرکتی، تفکر، و مهارت‌های اجتماعی- روانی (احدی و کاکاوند، ۱۳۹۰).

منظور از مهارت‌های اجتماعی، رفتارهای انطباقی یادگرفته شده‌ای که فرد را قادر می‌سازند تا با افراد دیگر روابط متقابل داشته باشد و از خود پاسخ‌های مثبت بروز دهد و همچنین از بروز رفتار نامناسب اجتناب کند. پیش بینی کنند، رفتار خود را کنترل نمایند و تعاملات اجتماعی خود را تنظیم نمایند (الیوت و گرشام^۳، ۱۹۹۳). یکی از نظریه‌های جدید در مبحث شناخت اجتماعی که به بررسی مهارت اجتماعی پرداخته است نظریه کریک^۴ و داج^۵ (۱۹۹۴) در مورد پردازشگری اطلاعات اجتماعی است. برحسب این نظریه برای اینکه تعامل اجتماعی به صورت مناسب تحقق یابد لازم است که محرک اجتماعی به درستی رمزگردانی شده و با دیگر اطلاعات مربوط مقایسه و تفسیر گردد. هر چه محرک اجتماعی بهتر پردازش شود، لیاقت و مهارت اجتماعی کودک بیشتر و تعامل او با دیگران موفقیت آمیزتر خواهد بود (جمشیدی و سیف نراقی، ۱۳۸۴).

با وجود اهمیت فزاینده مهارت‌های اجتماعی در رشد و تحول کودکان فراگیری این مهارت در همه کودکان به شکل یکسان صورت نمی‌گیرد. در بیشتر کودکان رشد مهارت‌های اجتماعی مناسب از راه تعامل با والدین، خواهران، برادران، بستگان و همسالان طی فرایندی به نسبت آرام و خود به خود صورت می‌گیرد (پولس و الیوت^۶، ۱۹۹۴). اما در دانش آموزان مبتلا به اختلالات یادگیری این روند به شکل طبیعی نیست، و این افراد، نسبت به همسالان خود، صلاحیت اجتماعی کمتری را نشان می‌دهند (هیبرت، وانگ و هانتز^۷، ۱۹۹۴). بر این اساس، بسیاری از کودکان ناتوان یادگیری در موقعیت‌های اجتماعی تکانه‌ای پاسخ می‌دهند، آنها بدون در نظر گرفتن شرایط و تفکر درباره‌ی راه حل‌های ممکن یا پیامدهای گوناگون دست به عمل می‌زنند (به نقل از لرنر^۸، ۱۹۹۷). که اغلب، به علت کم مهارتی اجتماعی- عاطفی از گروه همسالان طرد می‌شوند (دمیرچی لو، ۱۳۷۲). همچنین، این قبیل نقایص اجتماعی ماهیتاً می‌تواند موجب شکست آنها در یادگیری آموزشی شود (شومیکر و دشلر^۹، ۱۹۹۵).

¹ Chandler j

² Wallace & Mcloughlin

³ Elliott, & Gersham

⁴ Crick

⁵ Dodge

⁶ Powless& Elliott

⁷ Hiebert., Wong & Hunter

⁸ Lerner

⁹ Schumacher & Deshler

۲- ادبیات تحقیق

سنجش مهارت‌های اجتماعی و اقدامات مربوط به آن از دهه ۱۹۷۰م. یکی از فعالترین عرصه‌های تحقیقات روانشناسان بوده است (به پژوه و همکاران، ۱۳۸۹). در این خصوص، نتایج یافته‌های بیر، منیک و منینگ (۲۰۰۲)، به نقل از کافی و همکاران، (۱۳۹۲) نشان داد که بین دانش آموزان دارای ناتوانی‌های یادگیری^{۱۰} و دانش آموزان عادی از نظر شایستگی اجتماعی و رفتاری تفاوت کمی وجود دارد. همچنین سابورنی (۱۹۹۴) در پژوهشی به مقایسه‌ی شایستگی اجتماعی در دانش آموزان دارای ناتوانی یادگیری و بهنجار پرداختند. نتایج نشان داد که دانش آموزان دارای ناتوانی‌های یادگیری و عادی تفاوت کمی در شایستگی اجتماعی و رفتاری وجود دارد، اما شایستگی تحصیلی- عقلانی کودکان عادی بیشتر بود. کولمن و منیت^{۱۱} (۱۹۹۲) در بررسی شایستگی اجتماعی دانش آموزان دارای ناتوانی‌های یادگیری و بهنجار نشان دادند، از نظر معلمان، دانش آموزان دارای ناتوانی یادگیری در شایستگی اجتماعی به صورت معناداری ضعیف‌تر از دانش آموزان بهنجار هستند. هبرت و براک^{۱۲} (۱۹۸۲)، به نقل از کشمیری، (۱۳۸۸) در پژوهش خود، به این نتیجه کلی دست یافتند که کودکان دارای ناتوانی یادگیری، ناتوانی اجتماعی نیز دارند. پولادی ری شهری (۱۳۹۱) در بررسی تاثیر مهارت‌های یادگیری بر مهارت‌های تعاملی و اجتماعی کودکان (عادی و دارای اختلال یادگیری) بر روی ۲۴۸۰ دانش آموز (دختر و پسر) عادی و ۳۸ دانش آموز (دختر و پسر) دارای ناتوانی یادگیری به عنوان نمونه آماری بین دانش آموزان مبتلا به اختلالات یادگیری و دانش آموزان عادی از لحاظ مهارت اجتماعی و مهارت تعاملی تفاوت معنی داری وجود دارد، دانش آموزان عادی از مهارت اجتماعی و تعاملی بالاتری برخوردار هستند. نتایج تحقیق ابوالقاسمی و همکاران (۱۳۹۰) در مقایسه‌ی شایستگی اجتماعی و مولفه‌های آن در دانش آموزان دارای ناتوانی یادگیری و دانش آموزان دارای پیشرفت تحصیلی پایین، متوسط و بال نشان داد دانش آموزان دارای ناتوانی‌های یادگیری و دانش آموزان دارای پیشرفت تحصیلی پایین نسبت به دانش آموزان دارای پیشرفت تحصیلی متوسط و بالا در شایستگی اجتماعی نمرات کمتری کسب کردند. سلیمانی و همکاران (۱۳۹۰)، در پژوهشی تحت عنوان مقایسه‌ی نارسایی هیجانی و مهارت‌های اجتماعی دانش آموزان دارای اختلال یادگیری و بهنجار بر روی ۳۶ دانش آموز دختر و پسر دارای ناتوانی یادگیری و دانش آموز بهنجار به عنوان نمونه آماری، نشان داد که دانش آموزان دارای اختلال یادگیری در شناسایی، توصیف و تفکر عینی در مقایسه با دانش آموزان بهنجار به طور معنی داری ضعیف هستند. هم چنین دانش آموزان دارای اختلال در روابط اجتماعی ضعیف بوده و در روابط اجتماعی شان رفتارهایی چون جسارت نابجا، عمل تکانشی، پرخاشگری، خوداعتمادی افراطی و حسادت و گوشه‌گیری از خود نشان می‌دهند. که نتایج مذکور، حاکی از مشکلات دانش آموزان ناتوان یادگیری در تعاملات اجتماعی و توانایی‌های هیجانی است. کشمیری (۱۳۸۸) در مطالعه‌ی دیگری، با عنوان مقایسه‌ی مهارت‌های اجتماعی دانش آموزان دارای ناتوانی یادگیری و عادی دریافت در دو عامل رفتارهای غیراجتماعی و تکانشی / پرخاشگری و نیز در نمره‌ی کل مقیاس، تفاوت‌های معنی داری بین دو گروه وجود دارد. جمشیدی و سیف نراقی (۱۳۸۴) در مطالعه‌ی خود با هدف بررسی و مقایسه مهارت‌های اجتماعی در دانش آموزان عادی و دانش آموزان مبتلا به نارسایی‌های ویژه یادگیری، که بر روی ۳۰ نفر دانش آموز (دختر و پسر) دارای اختلال یادگیری و ۳۰ نفر دانش آموز (دختر و پسر) بهنجار صورت گرفت، نشان داد در الگوهای حل مسائل اجتماعی (پرخاشگری، کناره‌گیری و مسأله‌گشایی) تفاوت بین دو گروه، معنادار است. الگوی پرخاشگری پسران مبتلا به نارسایی‌های ویژه یادگیری، در الگوی کناره‌گیری دختران مبتلا به نارسایی‌های ویژه یادگیری و در الگوی مسأله‌گشایی پسران عادی بالاترین میانگین را بدست آوردند. از سویی، بین رفتار اجتماعی دانش آموزان عادی و دانش آموزان مبتلا به نارسایی‌های ویژه یادگیری تفاوت آماری معناداری وجود دارد. پژوهش شهیم (۱۳۸۲) در مقایسه مهارت‌های اجتماعی و مشکلات رفتاری در دو گروه از کودکان عادی و مبتلا به اختلالات یادگیری در خانه و مدرسه حاکی از آن است که کودکان مبتلا به اختلالات یادگیری در محیط مدرسه عادی مشکلات رفتاری بیشتری

¹⁰ Learning Disabilities (LD)

¹¹ Coleman & Minnett

¹² Hebert & Bruck

از کودکان عادی ندارند و در محیط مدرسه از مهارت اجتماعی کافی برخوردارند، اما در محیط خانه دارای کاستی مهارت های اجتماعی و رفتار نامناسب هستند.

۳- فرضیه های تحقیق

با توجه به این که، نقص مهارت های اجتماعی در دوران کودکی به ویژه در بین دانش آموزان دارای ناتوانی یادگیری، با مشکلات سازگاری در دوره های بعدی (ماتسون^{۱۳} و همکاران، ۱۹۸۳) اختلال سلوک و بزهکاری در سنین نوجوانی (بولکلی و گرامر^{۱۴}، ۱۹۹۴) ترک تحصیل از مدرسه (پارکر و آشر^{۱۵}، ۱۹۸۷، مریل و گیمپل^{۱۶}، ۱۹۹۸) و مشکلات بهداشت روانی در بزرگسالی (ایسنبرگ^{۱۷} و همکاران، ۱۹۹۵) رابطه دارد، همچنین، بدلیل وجود پژوهش های متناقض، هدف از این پژوهش مقایسه مهارت های اجتماعی دانش آموزان دارای اختلال یادگیری (LD) با دانش آموزان عادی در شهرستان فلاورجان در سال تحصیلی ۱۳۹۴-۱۳۹۳ می باشد. که در این راستا، فرضیات زیر مطرح می گردد:

۱- بین دانش آموزان عادی و دانش آموزان دارای ناتوانی یادگیری در شاخص کلی مهارت های اجتماعی تفاوت معنی داری وجود دارد.

۲- بین دانش آموزان عادی و دانش آموزان دارای ناتوانی یادگیری در مؤلفه های مهارت های اجتماعی (مهارت های اجتماعی مناسب، رفتارهای غیر اجتماعی، تکانشی بودن، اطمینان زیاد به خود و حسادت و گوشه گیری) تفاوت معنی داری وجود دارد.

۳- بین دانش آموزان دختر و پسر دارای ناتوانی یادگیری در مهارت های اجتماعی کلی تفاوت معنی داری وجود دارد.

۴-روش تحقیق

۴-۱-جامعه آماری و روش نمونه گیری

روش پژوهش از نوع همبستگی و کاربردی است. جامعه ی آماری شامل کلیه دانش آموزان پایه چهارم ابتدایی شهرستان فلاورجان در سال تحصیلی ۱۳۹۴-۱۳۹۳ می باشد. نمونه آماری مشتمل بر ۵۶ دانش آموزان است. برای بدست آوردن نمونه موردنظر با استفاده از نمونه گیری در دسترس ۲۸ دانش آموز دختر و پسر مبتلا به اختلالات یادگیری که در مراکز اختلالات یادگیری شهرستان فلاورجان مورد تشخیص قرار گرفته بودند انتخاب شدند و برای انتخاب گروه مقایسه با روش نمونه گیری تصادفی چند مرحله ای ۲۸ دانش آموز دختر و پسر انتخاب شدند و از نظر خصوصیات همچون سن، طبقه اقتصادی-اجتماعی همتا گردیدند.

۴-۲-ابزار پژوهش

پرسشنامه مهارت های اجتماعی ماتسون (۱۹۸۳): ابزار بکار رفته در پژوهش حاضر عبارت بود از مقیاس سنجش مهارت های اجتماعی ماتسون که توسط ماتسون و همکاران در سال ۱۹۸۳ برای سنجش مهارت های اجتماعی افراد ۴ تا ۱۸ سال تدوین گردیده است. این مقیاس دارای ۶۲ عبارت است که مهارت های اجتماعی کودکان را توصیف می کنند. پاسخها بر

¹³ Matson

¹⁴ Bulkeley & Gramer

¹⁵ Parker & Asher

¹⁶ Merrel & Gimpel

¹⁷ Eisenberg

اساس یک شاخص پنج درجه ای از نوع مقیاس لیکرت با دامنه ی نمره ی ۱ (هیچ وقت) تا ۵ (همیشه) نمره گذاری می شوند. برای این مقیاس، ۵ مقیاس فرعی در قالب پنج عامل جداگانه به شرح زیر تعریف شده است:

۱. عامل اول. شامل مهارتهای اجتماعی مناسب است که رفتارهای اجتماعی از قبیل داشتن ارتباط دیداری با دیگران، مودب بودن، بکار بردن نام دیگران و اشتیاق به تعامل به طریق مفید و موثر را در بر می گیرد.
۲. عامل دوم. جسارت نامناسب اسب که رفتارهایی مانند دروغ گفتن، کتک کاری، خرده گرفتن بر دیگران، ایجاد صدای ناهنجار و ناراحت کننده، و زیر قول زدن را شامل می شود.
۳. عامل سوم. تکانشی عمل کردن و سرکش بودن است که رفتارهایی از قبیل به آسانی عصبانی شدن، یا یک دندگی و لجبازی را در بردارد.
۴. عامل چهارم. اطمینان زیاد به خود داشتن است و در بردارنده رفتارهایی در مورد به خود نازیدن و به دیگران پزدادن، تظاهر به دانستن همه چیز و خود را برتر از دیگران دیدن است.
۵. عامل پنجم. حسادت/ گوشه گیری و رابطه با همسالان است که در بردارنده تنهایی و حسادت می باشد. (یوسفی و خیر، ۱۳۸۱).

در ایران، مقیاس مهارت های اجتماعی ماتسون توسط یوسفی و خیر (۱۳۸۱) روی ۵۶۲ نفر دانش آموز دختر و پسر شیرازی اجرا، تعیین روایی و پایایی شده است. این پژوهش گران روایی مقیاس یاد شده را با استفاده از روایی سازه و روش تحلیل عاملی و پایایی ۰/۸۶ آن را با استفاده از روش آلفای کرونباخ تصنیف گزارش کرده اند. در این تحقیق، ضریب پایایی ۰/۸۳ برای این مقیاس بدست آمد.

داده های جمع آوری شده در این پژوهش با بهره گیری از نرم افزار SPSS21 با استفاده از آزمون تی مستقل مورد بررسی قرار گرفتند.

۵- یافته های تحقیق

در این مطالعه از آزمون تی مستقل برای بررسی سؤالات پژوهش استفاده شد. جدول ۱ نتایج آزمون تی مستقل را در بررسی فرضیه اول پژوهش مبنی بر این که بین دانش آموزان بهنجار و دانش آموزان دارای ناتوانی یادگیری در شاخص کلی مهارت های اجتماعی تفاوت معنی داری وجود دارد، نشان می دهد.

جدول ۱: آزمون تی مستقل برای مقایسه مهارت اجتماعی کلی دانش آموزان بهنجار و LD

دانش آموز	تعداد	میانگین	انحراف استاندارد	ارزش تی	درجه آزادی	سطح معنی داری
LD	۲۸	۱۰۲/۶۷۸۶	۲۸/۳۶۸۵۶	۳.۲۶۸	۵۴	۰.۰۰۲
بهنجار	۲۸	۱۲۵/۰۳۵۷	۲۲/۴۹۴۵۳			

همان طور که مشاهده می گردد، میزان تی به دست آمده ۳.۲۶۸ که با توجه به $p=0.002$ از نظر آماری معنادار می باشد. عبارتی، بین دانش آموزان بهنجار و دانش آموزان دارای ناتوانی یادگیری در مهارتهای اجتماعی کلی تفاوت معنی داری وجود دارد. یعنی میزان مهارت اجتماعی کلی دانش آموزان عادی بیشتر از دانش آموزان دارای اختلال یادگیری می باشد.

جدول ۲: نتایج آزمون تی در مقایسه زیرمقیاس های مهارت اجتماعی در بین دانش آموزان بهنجار و LD

متغیر	دانش آموز	تعداد	میانگین	انحراف استاندارد	ارزش تی	درجه آزادی	سطح معنی داری
مهارت های اجتماعی مناسب	LD	۲۸	۲۱.۱۷	۳.۵۱	۱۱.۱۱۲	۵۴	۰.۰۰۰
	بهنجار	۲۸	۳۶.۸۲	۶.۵۶			
رفتار های غیر اجتماعی	LD	۲۸	۳۰.۵۳	۶.۹۰	۱۱.۴۹۴	۵۴	۰.۰۰۰
	بهنجار	۲۸	۱۴.۸۲	۲.۱۶			
تکانشی بودن	LD	۲۸	۳۵.۵۳	۷.۴۰	۱۱.۴۱۱	۵۴	۰.۰۰۰
	بهنجار	۲۸	۱۷.۸۵	۳.۵۲			
اطمینان زیاد به خود	LD	۲۸	۱۱.۷۱	۴.۷۶	۰.۹۷۷	۵۴	۰.۳۳۳
	بهنجار	۲۸	۱۰.۵۳	۴.۲۴			
حسادت و گوشه گیری	LD	۲۸	۲۶.۰۷	۶.۱۵	۲۰.۴۶	۵۴	۰.۰۴۶
	بهنجار	۲۸	۲۲.۶۴	۶.۳۷			

در بررسی فرضیه سوم پژوهش مبنی بر این که بین دانش آموزان بهنجار و دانش آموزان دارای ناتوانی یادگیری در مؤلفه های مهارت های اجتماعی (مهارت های اجتماعی مناسب، رفتارهای غیر اجتماعی، تکانشی بودن، اطمینان زیاد به خود و حسادت و گوشه گیری) تفاوت معنی داری وجود دارد، نتایج جدول ۲ از تفاوت میانگین نمرات دانش آموزان دارای اختلال یادگیری و دانش آموزان بهنجار حکایت دارد. که با توجه به نتایج آزمون تی مستقل، این تفاوت در مؤلفه های تکانشی بودن، رفتار غیر اجتماعی و مهارت های اجتماعی بین دانش آموزان LD و بهنجار معنی دار است ($P=0.000$). در حالی که در مؤلفه های اطمینان زیاد به خود و حسادت یا گوشه گیری بین دو گروه تفاوت معنی داری وجود ندارد. بعبارتی، میزان تکانشی بودن و رفتار غیر اجتماعی در دانش آموزان دارای ناتوانی یادگیری بیشتر و سطح مهارت اجتماعی مناسب در دانش آموزان بهنجار از دانش آموزان دارای ناتوانی یادگیری بالاتر است.

جدول ۳: نتایج آزمون تی در بررسی میزان مهارت اجتماعی کلی در دانش آموزان دارای ناتوان یادگیری بر حسب جنسیت

شاخص	تعداد	میانگین	انحراف استاندارد	ارزش تی	درجه آزادی	سطح معنی داری
دانش آموزان LD						
دختر	۱۴	۱۲۶/۵۷	۷/۷۸	۰/۲۸۲	۲۶	۰/۷۸۱
پسر	۱۴	۱۲۳/۵۰	۷/۶۳			

همانطور که در جدول ۴ آمده است، نتایج آزمون تی در بررسی فرضیه سوم پژوهش نشان داد تفاوت معنی داری بین دانش آموزان دختر و پسر دارای ناتوانی یادگیری وجود ندارد ($P=0.78$).

۶- بحث و نتیجه گیری

نتایج پژوهش حاضر نشان داد میزان مهارت اجتماعی کلی دانش آموزان عادی بیشتر از دانش آموزان دارای اختلال یادگیری می باشد. همسو با این یافته، نتایج کولمن و منیت (۱۹۹۲) و هبرت و براک (۱۹۸۲)، پولادی ری شهری (۱۳۹۱) و ابوالقاسمی و همکاران (۱۳۹۰) نشان دادند دانش آموزان عادی از مهارت اجتماعی و تعاملی بالاتری برخوردار هستند. و متناقض با این نتیجه، پژوهش شهیم (۱۳۸۲) نشان داد کودکان مبتلا به اختلالات یادگیری در محیط مدرسه عادی مشکلات رفتاری بیشتری از کودکان عادی ندارند و در محیط مدرسه از مهارت اجتماعی کافی برخوردارند.

در تبیین این یافته می توان گفت، همانطور که کراوتز^{۱۸} و همکاران (۱۹۹۹) معتقدند ادراک بین فردی کودکان مبتلا به نارسایی های ویژه یادگیری بسیار خود مدارانه است و کمتر از دیدگاه اطرافیان تأثیر می پذیرد و بروز برخی رفتارهای نامناسب توسط آنها به دلیل فقدان درک دیدگاه دیگران است. لذا، این افراد، در موقعیتهای اجتماعی عملکرد ضعیفی دارند. آنها ممکن است از نظر کلامی یا عملی در حد بهنجاری یا بالاتر باشند اما در نیازهای اجتماعی اولیه در زندگی روزمره دچار مشکل می شوند (شومیکر و دشلر، ۱۹۹۵).

همچنین این پژوهش نشان داد میزان تکانشی بودن و رفتار غیر اجتماعی در دانش آموزان دارای ناتوانی یادگیری بیشتر و سطح مهارت اجتماعی مناسب در دانش آموزان عادی از دانش آموزان دارای ناتوانی یادگیری بالاتر است. و درمؤلفه های حسادت و گوشه گیری و اطمینان زیاد به خود تفاوت معنی داری بین دو گروه مشاهده نشد. مطابق با این یافته ها، سلیمانی و همکاران (۱۳۹۰) نشان دادند دانش آموزان دارای اختلال در روابط اجتماعی ضعیف بوده و در روابط اجتماعی شان رفتارهایی چون جسارت نابجا، عمل تکانشی، پرخاشگری، خوداعتمادی افراطی و حسادت و گوشه گیری از خود نشان می دهند. همچنین، کشمیری (۱۳۸۸) دریافت در دو عامل رفتارهای غیراجتماعی و تکانشی / پرخاشگری و نیز در نمره ی کل مقیاس، تفاوتی معنی داری بین دو گروه وجود دارد، نتایج تحقیق جمشیدی و سیف نراقی (۱۳۸۴) نیز، نشان داد در الگوهای حل مسائل اجتماعی (پرخاشگری، کناره گیری و مسأله گشایی) تفاوت بین دو گروه، معنادار است و بین رفتار اجتماعی دانش آموزان عادی و دانش آموزان مبتلا به نارسایی های ویژه یادگیری تفاوت آماری معناداری وجود دارد. از سویی، این یافته ها با

¹⁸ kravetz

نتایج پژوهش بیر، منیک و منینگ (۲۰۰۲، به نقل از کافی و همکاران، ۱۳۹۲) و سابورنی (۱۹۹۴) که نشان دادند که بین دانش آموزان دارای ناتوانی های یادگیری و دانش آموزان عادی از نظر شایستگی اجتماعی و رفتاری تفاوت کمی وجود دارد، ناهمسو است.

در این راستا می توان به دیدگاه الیوا و لاگریکا (۱۹۸۸، به نقل از جمشیدی و سیف نراقی) اشاره کرد که مشکلات بین فردی و اجتماعی افراد مبتلا به نارساییهای ویژه یادگیری را پیامد توانایی ضعیف آنها در اکتساب و کاربرد قوانین و راهبردهای فراشناختی دانسته اند. همچنین، در این خصوص، بروک و هربرت (۱۹۸۲) معتقدند بین مهارتهای فراشناختی ضعیف و مشکلات رفتاری رابطه وجود دارد. از سویی، بررسی های متعدد نشان می دهد نارسایی در مهارت های اجتماعی تأثیر منفی بر عملکرد تحصیلی دانش آموزان می گذارد، مشکلات یادگیری را تشدید می کند و غالباً به بروز مشکلات سازگاری منجر می شود (پارکر و آشر، ۱۹۹۳، به نقل از به پژوه و همکاران، ۱۳۸۹) و این موضوع بالتبع منجر به ایجاد پرخاشگری در این افراد می گردد.

در خصوص وجود تناقض عدم تفاوت بین مؤلفه های اعتماد زیاد به خود و حسادت و گوشه گیری در دانش آموزان عادی و دارای ناتوانی یادگیری، با سایر تحقیقات می توان ادعان داشت که شاید وجود سایر عوامل در محیط تحصیلی این افراد از جمله حضور معلمان و حمایتگران اجتماعی و تأثیر این افراد بر ایجاد حس همدلی در بین شاگردان و کمک به تشخیص احساسات خود در عدم بروز این رفتارها نقش دارد.

از سویی این مطالعه نشان داد تفاوت معنی داری بین دانش آموزان دختر و پسر دارای ناتوانی یادگیری وجود ندارد. در این خصوص، نتیجه مطالعه کشمیری (۱۳۸۸) بر روی دانش آموزان ۱۰-۱۱ سال، حکایت از عدم تفاوت در میزان مهارت های اجتماعی کلی بین دانش آموزان دختر و پسر دارای ناتوانی یادگیری دارد. که با یافته های این پژوهش همخوانی دارد از سویی، مطالعه جمشیدی و نراقی (۱۳۸۴) بر روی دانش آموزان ۸-۱۲ سال نشان داد در الگوی پرخاشگری پسران مبتلا به نارساییهای ویژه یادگیری، در الگوی کناره گیری دختران مبتلا به نارساییهای ویژه یادگیری و در الگوی مساله گشایی پسران عادی بالاترین میانگین را بدست آوردند. در تبیین این یافته می توان اظهار داشت دلیل تناقض این یافته با برخی پژوهش ها، شاید به عوامل دیگری از جمله سن، سطح فرهنگی خانواده ها، محیط مدرسه و... برمی گردد.

۷- محدودیت های پژوهش

از جمله محدودیت های این مطالعه، منحصر بودن تحقیقات، به یک منطقه جغرافیایی و همچنین یک پایه تحصیلی است. لذا در تعمیم یافته ها به سایر با احتیاط صورت گیرد.

منابع

۱. ابوالقاسمی، عباس، رضایی جمالویی، حسن، نریمانی، محمد و زاهدبابلان، عادل (۱۳۹۰)، مقایسه ی شایستگی اجتماعی و مولفه های آن در دانش آموزان دارای ناتوانی یادگیری و دانش آموزان دارای پیشرفت تحصیلی پایین، متوسط و بالا، مجله ی ناتوانی های یادگیری، پاییز و زمستان، دوره ی ۱، شماره ی ۱، ۶-۲۳
۲. احدی، حسن و کاکاوند، علیرضا (۱۳۹۰)، اختلال های یادگیری (از نظریه تا عمل)، تهران، نشر ارسباران، پاییز.
۳. به پژوه، احمد، سلیمانی، منصور، افروز، غلامعلی و غلامعلی لواسانی، مسعود (۱۳۸۹)، تأثیر آموزش مهارتهای اجتماعی بر سازگاری اجتماعی و عملکرد تحصیلی دانش آموزان دیرآموز، فصلنامه نوآوری های آموزشی، شماره ۳۳، سال نهم، بهار.
۴. پولادی ری شهری (۱۳۹۱)، بررسی تاثیر مهارت های یادگیری بر مهارت های تعاملی و اجتماعی کودکان (عادی و دارای اختلال یادگیری)، ششمین کنگره بین المللی روانپزشکی کودکان و نوجوانان، تبریز، دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی تبریز.

۵. جمشیدی، عفت و سیف نراقی، مریم (۱۳۸۴)، مقایسه مهارت‌های اجتماعی دانش‌آموزان مبتلا به نارسایی‌های ویژه یادگیری و دانش‌آموزان عادی ۸ تا ۱۲ سال، مجله کودکان استثنایی، شماره ۱۵، سال پنجم، شماره ۱، بهار.
۶. چندلر، جمیز (۱۳۸۷)، ناتوانی‌های یادگیری، اختلال‌های یادگیری، مترجم: شریعتی، هوشنگ، مجله تعلیم و تربیت استثنائی، آبان، شماره ۸۳، صص ۴۹-۶۰.
۷. دمیرچی لو، محمد (۱۳۷۲)، آموزش مهارت اجتماعی، مجله تربیت، خرداد، شماره ۷۹، صص ۵۸-۶۱.
۸. سلیمانی، اسماعیل، عادل، زاهد بابلان، فرزانه، جبرائیل و محمدباقر ستوده (۱۳۹۰)، مقایسه‌ی نارسایی هیجانی و مهارت‌های اجتماعی دانش‌آموزان دارای اختلال یادگیری و بهنجار، مجله‌ی ناتوانی‌های یادگیری، پاییز و زمستان، دوره‌ی ۱، شماره‌ی ۱، ۷۸-۹۳.
۹. شهیم، سیما (۱۳۸۱)، بررسی مهارت اجتماعی در گروهی از دانش‌آموزان نابینا از نظر معلمان، فصلنامه روان‌شناسی و علوم تربیتی، ۱۲۱-۱۳۹: (۱) ۳۲.
۱۰. کشمیری، معصومه (۱۳۸۸)، مقایسه‌ی مهارت‌های اجتماعی دانش‌آموزان دارای ناتوانی یادگیری و عادی، مجله تعلیم و تربیت استثنائی، شماره ۹۵ و ۹۶ - آبان و آذر.
۱۱. کافی، موسی، زینعلی، شینا، خسروجاوید، مهناز و میاه نه‌ری، فریده (۱۳۹۲)، مقایسه‌ی ویژگی‌های رفتاری و رشد اجتماعی کودکان با و بدون ناتوانی یادگیری، مجله‌ی ناتوانی‌های یادگیری، تابستان، دوره‌ی ۲، شماره‌ی ۴، ۱۲۴-۱۳۹ ناتوانی‌های یادگیری، اختلال‌های یادگیری.
۱۲. والاس، جرال و مک لافلین، جیمز آ (۱۳۷۶)، ناتوانی‌های یادگیری: مفاهیم و ویژگیها، ترجمه‌ی منشی طوسی، محمد تقی، مشهد، آستان قدس رضوی.
۱۳. یوسفی، فریده و خیر، محمد (۱۳۸۱)، بررسی پایایی و روایی مقیاس سنجش مهارت‌های اجتماعی ماتسون و مقایسه عملکرد دختران و پسران در این مقیاس، مجله علوم اجتماعی و انسانی دانشگاه شیراز، شماره دوم، صص ۱۴۷-۱۵۸.
14. Bruck, M. & Herbert, M. (1982). Correlates of learning disabled students peer interaction patterns. *Learning disability quarterly*, 5, 353-362.
15. Bulkeley, R., Gramer. (1994). Social skills training with young adolescents: Group and individual approaches in a school setting. *Journal of adolescence*, 17, 521-531.
16. Coleman, J. M., & Minnett, A. M. (1992). Learning disabilities and social competence: A social ecological perspective. *Exceptional Children*, 59, 234-240.
17. Eisenberg, N., Fabes, R. A., Murphy, B., Masz, K.P., Smit, M., & Karbon, M. (1995). The role of emotion and regulation in children's social functioning: A longitudinal study. *Child development*, 66, 1360-1384.
18. Elliott, S.N. & Gersham, F.M. (1993). Social skills intervention for children behavior modification. 17. 287-309.
19. Hiebert, B., Wong, B., & Hunter, M. (1982). Affective influences on learning disabled adolescents. *Learning Disabilities Quarterly*, 5(4), 334-343.
20. Kravetz, Shlomo & Faust, Miriam & Lip Shitz, Shalar & Shalar Shlomo. LD inter personal understanding & social behavior in the class room. May - Jun 1999, vol. 32 issue 3, pp248, 8. <http://lehostergw12.epent.com>
21. Lerner, J.W. (1997). Children with learning disabilities, diagnosis and teaching strategies. Boston: Houghton Mifflin.
22. Matson, J. L., Rotatori, A. F., & Helsel, W. J. (1983). Development of a rating scale to measure social skills in children: The Matson evaluation of social skills with youngsters (MESSY). *Behaviour research and therapy*, 21, 4, 335-340.
23. Merrel, K. W., & Gimpel, G. A. (1998). Social skills of children and adolescents: conceptualization, assessment and treatment, New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates, Inc.

- 24.Parker, J. G., & Asher, S. (1987). Peer relations and later personal adjustments: and low accepted children at risk? *Psychological bulletin*, 102, 357- 389.
- 25.Powless, D. L., & Elliott, S. N. (1993). Assessment of social skills of native American preschoolers: Teacher's and parent's ratings, *Journal of school psychology*, 31, 293-307.
- 26.Schumacher Jean B. & Deshler, D Donald. (1995). Social skill and learning disabilities LDA newsbreifs, March – April 1995. www.idoline.org/id-indepth/social-skills/socialskills.htm.